

Tribine
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
i
Kluba pravnika grada Zagreba

216. tribina

**KONTROVERZE OKO NACRTA
PRIJEDLOGA OBITELJSKOGA ZAKONA**

uvodničarka: prof. dr. sc. **Dubravka Hrabar**

voditelj i urednik: **Marko Bratković**

Zagreb, 15. studenoga 2017.

KONTROVERZE OKO NACRTA PRIJEDLOGA OBITELJSKOGA ZAKONA

M. Bratković:

Dobra večer! Otvaram 216. tribinu s još jednom vrlo aktualnom temom. Već nekoliko godina tema Obiteljskog zakona puni novinske naslovnice. I novi je Nacrt prijedloga Obiteljskoga zakona u javnosti izazvao polemike. Koliko su one opravdane, reći će nam naša današnja uvodničarka prof. dr. sc. Dubravka Hrabar, predstojnica Katedre za obiteljsko pravo te članica Radne skupine za izradu Obiteljskoga zakona. Profesorice Hrabar, izvolite!

D. Hrabar:

Hvala Vam lijepa! Zahvaljujem kolegi Bratkoviću što je odabrao ovu zaista zanimljivu i aktualnu temu. Nisam nikakva *persona grata*. Ja sam samo jedna od mnogih članova i članica Radne skupine. Sve vas lijepo pozdravljam i hvala vam na vašem vremenu ove kišne večeri.

Kada smo se kolega Bratković i ja dogovarali oko naslova, nekako je spontano došlo *Kontroverze oko Nacrta prijedloga Obiteljskoga zakona*. Znam da znate, ali samo bih podsjetila da je latinski *controversia* ili kontroverza nesuglasica, spor, prijepor, prepirka. Sve to kaže Bratoljub Klaić.

Pitanje je postoje li kontroverze oko Obiteljskog zakona. Rekla bih da ih u stvarnosti nema jer je struka jednoglasna u vezi sa sadržajem Nacrta prijedloga Obiteljskog zakona. Ono što neki nazivaju kontroverzama, ustvari su nestručne rasprave i medijski podatci pojedinih glasila koji su se svojedobno uključivali u napade na ovaj Zakon. Govorit ću „Zakon“ iako svi znate da govorim o Nacrtu. Sve što se dogodilo mogu konstatirati sa žaljenjem za prošlim vremenima u kojima su se zakoni pisali i izglasavali tako da su se poneke situacije nudile kao alternativna rješenja. Tada se još jako uvažavala struka, a ne glas nama nepoznata broja neidentificiranih ljudi uza svesrdnu potporu medija koji se služe „visokim izvorima, pouzdanim svjedocima ili sudionicima pisanja zakona“. Sve je to da bi napali Nacrt Zakona. Obiteljski zakon i uopće svi obiteljski propisi koji su se do sada donosili, kao i neki drugi, po mojemu bi skromnom mišljenju, trebali biti potpuno izvan dosega, ne politike, nego politikanstva jer to nije ista stvar.

Koncipirala sam ovo predavanje tako da ukratko napomenem i objasnim nešto u vezi s Radnom skupinom i da

kažem koje su bile krive interpretacije predloženih rješenja i neke osnovne karakteristike pokušaja osmišljavanja pojedinih instituta koje mi kao Radna skupina nudimo za neku bolju obiteljskopравnu budućnost.

Nositelj je izrade Ministarstvo za demografiju, obitelj, socijalnu politiku i mlade. Radna je skupina manje-više istog sastava kao i ona koja je 2015. godine izradila procjenu učinaka i analizu primjene Zakona iz 2015., onog koji je sada na snazi. Izradila je to kako je propisano europskim standardima i napisala teze. Radnu je skupinu formirala ministrica, i to u dvije razine. Jedna je uža, a druga šira. Čine je svi nastavnici katedara za obiteljsko pravo koji su u trenutku formiranja Radne skupine bili u statusu nastavnika s triju pravnih fakulteta – u Zagrebu, Splitu i Rijeci, tri sutkinje – jedna Vrhovnog suda, dvije općinskog, jedna je u međuvremenu postala sutkinja županijskog suda, pravobraniteljica za djecu gospođa Jelavić, zatim različite kolege i kolegice iz Ministarstva i Udruge socijalnih radnika. Širi sastav Radne skupine čine socijalni radnici, predstavnici različitih udruga i odvjetnici. Moram napomenuti da su čak i neki pojedinci iz prije spomenute Radne skupine (kada je bio formiran Zakon iz 2014.) isto tako bili i u ovoj Radnoj skupini.

Naravno, jedna posebna napomena, moja malenkost, ja nisam nikakva voditeljica. Stjecajem zuba vremena prva na popisu, ali nisam voditeljica. Voditeljica je gospođa Tatjana Katkić Stanić iz Ministarstva. Činjenica je, koja se, nažalost, u medijima ne navodi, da sam bila voditeljica Radne skupine 2003. godine kada je donesen taj Obiteljski zakon dok je SDP bio na vlasti, kao što sam bila i voditeljica Radne skupine 2013. kada je opet SDP bio na vlasti i kada me ministar zdravlja prof. dr. sc. Ostojić imenovao voditeljicom Radne skupine. Tek toliko da se zna. Ne ističem to radi sebe, nego samo da se izbjegnu krivi podatci.

Nakon što su izrađeni prijedlozi, došlo je do prvih medijskih napada na teze koje je Radna skupina izradila. Dakako, odmah smo vidjeli, to su bili nestručni napadi i pritisci pa se, recimo, napalo obvezno predbračno savjetovanje, stoga se u izradi samog Nacrta i od toga odustalo. Mi smo kao Radna skupina od ministrice dobili uputu da pojačamo obitelj. Vidite što se s obitelji i demografijom u Hrvatskoj događa. Isto tako brak i naravno djecu, što nije bio apsolutno nikakav problem s obzirom na ustavne odredbe koje posebice štite obitelj. Nacrt je Prijedloga izrađen i, kao što je do sada bilo uobičajeno, ide na savjetovanje. Tekst koji smo završili s 25. rujnom ove godine bio je zajednički tekst oko kojeg smo se izrijekom na posljednjem sastanku jednoglasno složili. Dakle, svi

članovi Radne skupine koji su bili prisutni glasovali su za njega, makar se nekoliko dana nakon toga moglo uz jutarnju kavu pročitati da to nije tako.

Pojavio se članak jedne novinarkе, naše dežurne kritičarke, koja je htjela dezavuirati i Nacrt, i Radnu skupinu, i Ministarstvo, i na kraju Vladu. Samo e-Savjetovanje trajalo je sat i pol i bilo je toliko posjeta stranici da smo čuli da se srušio sustav. Što to pokazuje? Pokazuje da je pročitati u sat i pol više od 400 članaka veliko umijeće. Znači da vrlo lako idete tekstem, on je napisan vrlo lakim rječnikom i nama donosi sve komplimente.

Ciceron je rekao: „*Non possumus quin alii a nobis dissentiant recusare.*“ Dakle, ne možemo spriječiti druge da se s nama ne slažu, i to je u redu. Stoga mislim da je e-Savjetovanje dobro jer je svakom pojedincu pružena mogućnost da kaže svoje, što misli o nekome predloženome zakonskom tekstu. No, mi bismo zapravo voljeli čuti stručne kritike, politički neutralne, a ne one kakve su bile najviše prikazane u medijima. Čini mi se da je premijer rekao da je riječ o Nacrtu nacrtu nacrtu Obiteljskog zakona. Dakle, to je jedna preffaza i on je tada nakon tih sat i pol dobio etiketu skandaloznog zakona, a mi iz Radne skupine još i neke druge epitete. No, nije bilo stručne rasprave o pojedinim rješenjima, što najviše žalosti.

Ovom prigodom pozivam sve stručnjake obiteljskoga prava na okupljanje na stručnome okruglom stolu pa da vidimo s argumentima i argumentacijama što je u našem tekstu bilo protivno međunarodnim ugovorima, europskim dokumentima, Ustavu, ili što bi bilo ideološki, ili primitivno, ili srednjovjekovno kao što smo čuli. Usput ću reći da jedan Dante, Boccaccio, Giotto, Breugel, Newton ili srednjovjekovni statuti hrvatskih gradova i gradića to sigurno ne bi mogli oprostiti.

Sada bih vas upozorila na mnoštvo netočnih i neutemeljenih navoda koji su se u povodu nekih zakonskih rješenja pojavili u medijima i na kraju u saborskoj raspravi prije tjedan dana i što se sve govorilo.

Govorilo se da se država nema što miješati u brak i roditelje, to jest da brak ni dijete ne trebaju zaštitu države. Podsjetit ću na Ustav koji kaže da je obitelj pod zaštitom države, a da se brak i pravni odnosi u braku uređuju zakonom.

Zatim se govorilo da vjernost bračnih drugova ne treba biti propisana zakonom. Vjernost kao pravna dužnost bračnih drugova propisana je i u aktualnome Obiteljskom zakonu, ovom iz 2015. Imali su ih i prijašnji propisi i onaj iz 1946., 1978., 2003. i 2007.

Zatim se govorilo da smo navodno propisali obvezno posredovanje u slučajevima nasilja u obitelji, što uopće nije točno. U

vezi s posredovanjem napisi su bili da se takvim zakonskim prijedlogom navodno otežava razvod braka jer se nameće mirenje, pomirba bračnih drugova. Međutim, to je potpuno netočno jer izriekom u normi stoji da je cilj posredovanja prepoznati razloge koji su doveli do problema u bračnim odnosima te pomoći bračnim drugovima kada je to moguće u otklanjanju tih razlika. Tvrdilo se da se to posredovanje nameće kao nepotreban postupak koji otežava razvod braka. Međutim, mi smo u Zakonu, onako kako smo ga propisali, samo u vremenskom slijedu uskladili s europskom Uredbom, što se od nas i traži.

Zatim je bilo rečeno da je nepoželjno propisivati upis promjene spola kao pretpostavku za prestanak braka. To je novost koja je, po našem mišljenju, pravna dosljednost u odnosu na ustavnu definiciju braka kao formalizirane heteroseksualne zajednice. Dakle, brak je zajednica između žene i muškarca.

Zatim se tvrdilo da roditelji ne trebaju prije svih biti odgovorni za odgoj djece. Međutim, istina je da Ustav određuje samostalnost roditelja u odgoju djece i kaže da su odgoj i obrazovanje vrlo usko povezani kada je u pitanju škola. Napominjem i da članak 2. Prvog protokola uz Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda upravo to pravo daje roditeljima – filozofski i vjerski utjecaj na obrazovni sustav u kojem se nalazi njihovo dijete.

Potom se tvrdilo da roditelji nisu ravnopravni te da je roditelj s kojim dijete živi u mnogo boljoj poziciji. Međutim, to je netočno jer se u mnogim odredbama ističe ravnopravno zajedničko i sporazumno ostvarivanje roditeljske skrbi. Usuđujem se reći da aktualni Obiteljski zakon diskriminira upravo onog roditelja s kojim dijete živi u odnosu na onoga drugog roditelja.

Zatim se tvrdilo da se ne sprečava manipulacija kontaktima, što je također netočno. Dapače, mi smo predvidjeli da je manipulacija kontaktima s djetetom povreda prava djetetove osobnosti. Štoviše, predvidjeli smo i nešto što je mnogo jače jer je izriekom rečeno, kada sud određuje kontakte, u svojoj odluci mora voditi računa o važnosti obaju roditelja za pravilan djetetov razvoj.

Nadalje, bilo je napada u odnosu na riječ „domoljublje“ kao smjernicu odgoja djece. Opet napominjem da taj domoljubni odgoj kao jedna od desetak tih smjernica postoji u Obiteljskom zakonu od 1998. i 2003. godine i tad nije nikom smetalo.

Zatim se kritizirala definicija posvojenja koja, identična prijašnjima, nikada nikom nije smetala, a napadi su na takvu definiciju išli više prema tome da se roditelje izbaci u definiciji. Nema posvojenja bez djeteta ni bez roditelja.

Potom se govorilo da Radna skupina želi ukinuti Centar za posebno skrbništvo. Međutim, to uopće nije točno. Točno je da smo dobili obećanje od Ministarstva da će se zaposliti još ljudi koji će moći kao posebni skrbnici štiti djecu u različitim postupcima

Potom se izmislila diskriminacija izvanbračne djece u odnosu na bračnu kada je riječ o pravu na dom, pa se izmislilo da zaštita obiteljskoga doma osnovana u djetetovu korist traje do punoljetnosti. Istina je da traje do dvije godine od pravomoćnosti odluke, a najdulje do djetetove punoljetnosti.

Što se tiče teksta kakav će ići na e-Savjetovanje, jako mi je teško reći kako će izgledati. Sada, nakon mjesec i pol dana, Radna skupina u užem sastavu opet je uključena u izradu i već smo imali nekoliko sastanaka na kojima mislim da radimo vrlo kvalitetno te da postoji razumijevanje za našu pravnu argumentaciju. Tim tekstom pokušali smo napraviti s nekim odredbama korak naprijed zato što razvoj društvenih odnosa katkad pokazuje potrebu za još većom i još specifičnijom pravnom zaštitom pa smo nakon desetak godina primjene bračnih ugovora koje sve više ljudi sklapa, propisali stvaranje registra bračnih ugovora. U početku kada smo stvorili bračne ugovore kao mogućnost korekcije zakonskoga imovinskog režima, to je bilo dovoljno. S vremenom se pokazalo da bi trebalo unijeti reda i osnovati registre analogno registrima koje vode javni bilježnici za oporuke.

Htjeli smo unijeti logiku i konzistentnost teksta koje, prema tumačenju iz odluka našega Ustavnog suda, treba imati svaki propis, a kao što znamo, u sadašnjemu Obiteljskom zakonu to ni uz najbolju volju ne možemo pronaći. U svemu što smo propisali mi smo poštovali međunarodne dokumente koji obvezuju Republiku Hrvatsku. Što se tiče izvanbračne zajednice, moram reći da svaki nacionalni sustav ima široku autonomiju u vezi s uređenjem obiteljskih odnosa pa tako i izvanbračne zajednice.

Mogu s ponosom reći da su moje profesorice Prokop, Alinčić i Bakarić itekako zaslužne za to što je Hrvatska u Jugoslaviji bila dominantan subjekt u republičkim odnosima kad je riječ o obiteljskom pravu te da je bila napredna u odnosu na zapadna zakonodavna uređenja u smislu prava koja su se priznavala izvanbračnim drugovima kao i jednakosti izvanbračne djece s bračnom, dok je Zapad još spavao dubokim snom.

Sada bih se zbog vremena koncentrirala na promjene, odnosno osnovne karakteristike koje nudimo u odnosu na materijalnopravne odredbe.

U bračno su pravo unesene manje novine. Recimo, svojstvo svjedoka. Prije je uvijek bilo propisano da moraju imati poslovnu

sposobnost, a sada u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, ne tražimo da su poslovno sposobni. Zatim smo zbog prevencije, a s obzirom na migracijske situacije, zabranili sklapanje fiktivna i prisilna braka. Predvidjeli smo novu pravnu osnovu prestanka braka upravo promjenom spola.

Premda je bilo potrebno ojačati obitelj i brak, podsjećam na ustavnu obvezu zaštite obitelji i djece. Nažalost, koliko smo god u početku imali taj poticaj da unesemo obiteljske centre kao tijela koja bi mogla umnogome pridonijeti prevenciji različitih mogućih loših situacija unutar obitelji, zbog financijskih razloga i činjenice da u Hrvatskoj nedostaje u svim županijama obiteljskih centara, od toga smo odustali. Ideja je bila da u obiteljskim centrima postoje odjeli za demografiju kao vrlo važan element.

Posredovanje je preimenovano u roditeljsko savjetovanje. Važno je reći, da bi nestručna javnost koja se pojavljuje u medijima shvatila, da je to postupak koji dolazi nakon podnošenja tužbe ili sporazuma za razvod braka sudu. Nakon toga sud zastaje, ide se na savjetovanje. Ako ne uspije, stranke se vraćaju na sud i ide razvod braka. Na to nas obvezuje Uredba Bruxelles II *bis* zbog litispendencije. Za samu Hrvatsku to ne bi bio prevelik problem. Obrnuta situacija, kao što neki zagovaraju da se prvo ide na savjetovanje pa u slučaju neuspjeha na sud, neodrživa je kad imate brakove, a sve ih je više, stranih državljana i hrvatskih državljana. Budite uvjereni, da me tko u ovakvoj situaciji pita, recimo, bogat Nijemac koji se oženio Hrvaticom i želi razvod braka, rekla bih – idi brzo u Njemačku i tuži, osobito u vezi s podjelom kasnije imovine. Roditeljsko savjetovanje koncentrirano je na izvjesnost razvoda i nikomu ne namećemo mirenje u smislu da se pokušava s njima raditi na mirenju, nego je cijeli postupak usredotočen na pomoć oko dogovora o roditeljskoj skrbi, a ne na pokušaj spašavanja braka. To znači da bračni drugovi, koji imaju odraslu djecu ili nemaju djecu, a podnijeli su tužbu ili su sporazumno podnijeli zahtjev za razvod braka taj postupak ne prolaze.

Razvod se braka kao vrlo jednostavan institut nije nešto osobito mijenjao, jedino smo ga sada olakšali. Po novome, trebali bismo imati tri koraka – sud, centar za roditeljsko savjetovanje, ponovno sud, a ne kao do sada četiri koraka kad je na kraju obvezna medijacija. Kao što znate, medijacija je dobrovoljan postupak, ali vas sada obvezuju da ga ipak prođete. Roditeljski je plan kao jedna novina Obiteljskog zakona iz 2015. u praksi izazvao veliko negodovanje stranaka. Njega stoga nismo predvidjeli jer svi govore da je odraz lažna sporazumijevanja roditelja zato što je takav da u centrima za socijalnu skrb roditelje nagovaraju da sklope

roditeljski plan koji se ograničava na četiri situacije. Ako se ne sporazumiju, idu na medijaciju, a ako se ni ondje ne sporazumiju, mogu na neki način zaboraviti razvod braka, pa se događa da potpisuju bilo što, samo da nemaju zapreku ići dalje prema razvodu, a znaju da će dan nakon pravomoćnosti odluke o razvodu braka mijenjati odluku, odnosno taj sadržaj.

Odredbe o djetetovu podrijetlu u mnogim su dijelovima vraćene kakve su bile u Obiteljskom zakonu iz 2003. godine. Moram reći da je to vrlo kompliciran postupak, osobito kad je riječ o priznanju očinstva. Toliko je u ovom trenutku zapetljano da svojim studentima često ne možemo dati odgovor tko, komu, kako, zašto i pod kojim okolnostima. Opet smo ih nekako uravnotežili i moram reći da smo unijeli novu odredbu na koju nas je inspirirao nedavni slučaj *Paradiso i Campanelli protiv Italije*. Čitate po medijima da Ukrajinke dobro rade. Roditelji idu po dijete koje je rodila surogat-majka. Sada dolazi do problema kada dijete dolazi u zemlju iz koje su domicilni roditelji. Iako zabrana zamjenskog majčinstva postoji u Zakonu o medicinski potpomognutoj oplodnji, u ovoj smo odredbi ovlastili matičare, što je bitno, da mogu odbiti takav upis. To ne znači da dijete nije pravno zbrinuto. Prava su djece ponovno u ravnoteži s roditeljskim odgovornostima te mi se čini da je to koherentan sustav, potpuno su jasna i logična kao što su i nekada bila.

Na strani roditelja i njihove roditeljske skrbi potpuno je nedvojben izričaj o jednakoj vrijednosti obaju roditelja, o zajedničkoj roditeljskoj skrbi koja se ne prekida time što roditelji više ne žive u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici ili čak nikada nisu imali izvanbračnu zajednicu. Odvojeni roditelj ima pravo s djecom na kontakte, i to je nova razumljiva riječ koju smo preuzeli iz Europske konvencije o kontaktima. Ti kontakti podrazumijevaju susrete i svaki oblik komunikacije između djeteta i roditelja. Sporazumijevanje roditelja o pojedinim sadržajima roditeljske skrbi Zakonom je propisano u mnogim slučajevima i potiče se sporazumijevanje.

Moram reći da smo na mjere za zaštitu djece osobito gledali u svakodnevnoj praksi. U godini se nekoliko tisuća tih različitih mjera izriče prema roditeljima u odnosu na djecu. Njihova je odlika da su vrlo jasne, postoji prepoznatljiva postupnost, zatim kod izricanja mjera u smislu zakonitosti, tj. načela legaliteta roditeljsko ponašanje odnosno problemi koji se s djetetom uočavaju moraju odgovarati mjeri koja će se poduzeti. Bitno smo pojasnili te zakonske pretpostavke.

Što se posvojenja tiče, maknuli smo probni smještaj koji ima Obiteljski zakon iz 2015. godine jer postoje preveliki rizici za

duševno zdravlje djeteta koje ne bi prošlo na probi. Radna je skupina bila mišljenja, odradi li se dobro izbor budućih posvojitelja, nije potreban probni smještaj. Uostalom, možete li jamčiti za svoje biološko dijete da će biti baš onakvo kakvo ste htjeli? Nismo htjeli dijete pretvoriti u objekt ili igračku posvojitelja. Posvojenje je kod izvanbračnih drugova ili samaca i dalje moguće, ali iznimno ako to pogoduje osobitoj djetetovoj koristi. Odustali smo od propisivanja da sud može svojom odlukom nadomjestiti pristanak bioloških roditelja na posvojenje njihova djeteta. Zapravo, postoje pravno i drugi načini da to dijete bude posvojeno unatoč tomu što očito roditelj koji nije baš najbolji roditelj ne daje pristanak. Izlaz je da ga lišite roditeljske skrbi kada on više ne treba dati pristanak.

Skrbništvo je pak institut koji je valjalo temeljito preurediti. Odredbe koje imamo izvorno su vrlo slične tekstu koji nalazimo u Osnovnom zakonu o starateljstvu iz 1947. godine. Promjene instituta bile su potrebne svih ovih godina, no zbog težine tog instituta bilo je očito jako teško zasukati rukave i početi s izmjenama. Toga smo već dugo svjesni i rekli smo, kad već ovo pišemo, nemamo obraza prepisati sve što je bilo u starome. Naravno, na to nas je nagnala jednim dijelom i praksa, sudski spisi i spomenuta Konvencija jer je ipak riječ o novu i drukčijem pristupu osobama koje su pod skrbništvom.

Najveća je promjena, modernizacija i humanizacija što smo uveli institut koji smo nazvali potporom u odlučivanju. To je nešto što jest, ali i ne mora biti pretpostupak skrbništva. U određenu trenutku neke starije osobe nemate razloga lišiti poslovne sposobnosti, nego im je potrebna odgovarajuća potpora u obliku savjetovanja i pomaganja da o čemu odluče. Možete zamisliti osobu koja ima 85 godina, dobro funkcionira i doista nema razloga da je lišite poslovne sposobnosti, ali treba joj pomoć. Primjerice hoće li potpisati ugovor s HT-om ili VIP-om, hoće li odabrati ove majstore da joj promijene krov ili neke druge. Vjerojatno su njezine intelektualne sposobnosti nešto manje nego kada je imala 40 ili 50 godina. To je humanizacija i na sastancima smo došli do zaključka da tu potporu o odlučivanju pružaju centri za socijalnu skrb i različite udruge civilnog spektra koje bi za to bile registrirane. Takvom smo se mjerom uskladili s preporukama koje je dala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, ali i sa stajalištima i stavovima Odbora za prava osoba s invaliditetom.

Čini se kao najjednostavnije, ako što nije dobro, samo osobu lišite poslovne sposobnosti. U sustavu smo zatekli previše osoba potpuno lišenih poslovne sposobnosti. Sada razlikujemo riječju lišenje i ograničenje poslovne sposobnosti. Posljednje bi odgovaralo

onomu što ste se svi navikli čuti, a to je djelomično lišenje poslovne sposobnosti. Dakle, riječ je samo o pojedinom segmentu lišenja poslovne sposobnosti za razliku od lišenja koje je zapravo potpuno ograničenje poslovne sposobnosti. Naime, moj mlađi kolega i kolegica nedavno su istraživali spise na Općinskome građanskom sudu u Zagrebu i naišli na mnoštvo sudskih odluka. Sve su to starije osobe s duševnim smetnjama koje, po sadašnjem zakonu, sud lišava 1 + 2 + 3 + 4 + 5. Kada zbrojite, ništa im nije ostalo. Prema tome, mi smo po aktualnome Obiteljskom zakonu farizeji ili licemjeri. Po zakonskom ga prijedlogu lišavate i time mu pomažete da se ne bi tko okoristio njegovim statusom. Dakako, nije uputno odmah osobu potpuno lišavati, što je bio običaj prije 10, 20 ili više godina.

Važno je reći da je propisana šira ovlast osobe koja bi bila ograničena u poslovnoj sposobnosti u smislu mogućnosti sklapanja pravnih poslova. Time se izravno potiče samostalnost štíćenika u donošenju različitih odluka, a njemu skrbnici pružaju potporu. Ne kao što je do sada bilo – onaj klasični slučaj zamjenskog odlučivanja umjesto štíćenja. Ponavljam, to je sve u skladu s preporukama pravobraniteljice i Odbora za prava osoba s invaliditetom. Za takve osobe možemo reći da je to velik iskorak i one će po ovom propisu imati svakako bolji pravni položaj. Te promjene nisu samo kozmetičke prirode, nego su dubinske te znače bolju zaštitu i tih osoba i trećih. Istaknuli smo načelo dostojanstva starijih osoba, što smatram da je u trećemu mileniju jako važno, a da ne kažem da imamo sve više i više starijih osoba i sve manje i manje djece. Međutim, o toj humanizaciji nitko nije ni riječi progovorio. Kao što znate, već je unaprijed bilo spremno da se o Obiteljskom zakonu govori u negativnoj intonaciji.

U skrbništvu za posebne slučajeve ništa se važnije nije izmijenilo u odnosu na Obiteljski zakon iz 2015. Mnogo ćete toga naći istoga, no i ta su rješenja od mnogo prije. Efikasnost provedbe posebnog skrbništva ovisi samo o tome hoće li biti novca jer postoji obećanje da će u Hrvatskoj biti dovoljno skrbnika za takve slučajeve. U Nacrtu smo pojasnili u kojim slučajevima skrbnika određuje sud, a kad centar za socijalnu skrb.

Institut uzdržavanja nije se znatnije mijenjao. Nestale su famozne düsseldorfске tablice, koje nisu ni u Njemačkoj obvezujuće jer su neprimjenjive. Iznos je minimalnog i prosječnog primanja u Hrvatskoj gotovo jednak. Imovinski su se odnosi svih članova obitelji vratili u posebno poglavlje, a nisu raštrkani po posebnim dijelovima uključujući i obiteljski dom koji je, moram reći, u postojećem zakonu potpuno krivo uređen. Obiteljska medijacija, jako važna, iako je posljednja po redu, odgovara načelu dobrovoljnosti i institut je za

potporu svim članovima obitelji za bilo koji obiteljski prijevor u bilo koje vrijeme u odnosu na postojanje ili nepostojanje sudskog spora. Želja je zakonodavca da se sve što se može mirno riješiti doista tako i riješi.

Što se tiče onih instituta koje sam spomenula, moguće je da sam ponešto i zaboravila, a vi ćete me svojim pitanjima podsjetiti. Na kraju bih rekla da bih voljela, odnosno svi mi iz Radne skupine, da postoji stručna rasprava o ovom tekstu.

Budući da smo počeli s latinskim, podsjetila bih na kraju na Cicerona, najvećega govornika svih vremena. On je u jednom od svojih govora kojim je branio svojeg studenta, a poslije političkog rivala Marka Celija Rufa u tekstu *Pro Caelio*, 63. rekao: „*O magna vis veritatis, quae, contra hominum ingenia, calliditatem, sollertiam, contraque fictas omnium insidias, facile se per se ipsa defendat!*“ Odnosno: „Velika je snaga istine koja se sama lako brani od ljudske osjetljivosti, lukavstva, vještina i svih smišljenih zamki.“

Hvala vam lijepa na pozornosti.

M. Bratković:

Hvala profesorici Hrabar na lijepu pregledu novina koje predviđa Nacrt prijedloga Obiteljskoga zakona. Siguran sam da je izlaganje potaknulo brojna pitanja. Sve ćemo snimiti i autorizirati. Tko je zainteresiran za raspravu?

N. Vajić:

Zahvaljujem profesorici Hrabar na zanimljivim objašnjenjima. Bilo bi mi drago čuti neka konkretna predložena rješenja iz Nacrta za koja ste spomenuli da su se u javnosti pojavili krivi navodi.

Moje pitanje odnosi se na članak 1. Nacrta Obiteljskog zakona. Svi znamo da je mnogo vike bilo s tim u vezi, no niste ništa govorili. Riječ je o tome da je definicija obitelji dosta usko sročena u o odnosu na praksu Europskog suda za ljudska prava. Definicija je, ako sam dobro upoznata, dana za potrebe primjene toga Zakona, a ne zadire općenito u pitanje poštovanja obiteljskog života. Ipak, zanima me kako se, po Vašem mišljenju, ta kontradikcija može uskladiti sa sudskom praksom Europskog suda za ljudska prava, koji ima drugo viđenje o tome što je sve obiteljski život?

D. Hrabar:

Hvala lijepa! Pokušat ću. Vjerujem da će se i drugi uključiti u odgovor na to pitanje. Riječ je o definiciji obitelji, ne braka. Činjenica je da postoji petnaestak zakona u Hrvatskoj koji uvijek za potrebe svoje primjene definiraju tko su članovi obitelji. Postoji Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, koji ima veoma velik broj osoba koje se smatraju članovima obitelji ako je riječ o članu obitelji koji je počinitelj ili žrtva nasilja u obitelji. Nedavno je bilo riječi i o zakonu

koji je povezan s poreznim olakšicama, a koji je još suzio za svoje potrebe primjene tko se smatra članom obitelji. Činjenica je da zakonodavac ima različita razmišljanja o tome tko se smatra članom obitelji ovisno o tome koje efekte želi postići. Ovdje imamo i radnopravnih stručnjaka, a znamo da, želite li u državnu blagajnu više toga skupiti, a povezano je s time imaju li članovi obitelji povlastice ili nemaju, propisat ćete vrlo malen broj ljudi koji su članovi obitelji. Primjer je širokog nabiranja članova obitelji upravo Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, koji pojam obitelji želi protegnuti – u smislu zabrane nasilja i žrtava – na puno širi broj ljudi. Tu je i Kazneni zakon.

Što se tiče definicije obitelji, svi kažu za potrebe vlastite primjene. Nećemo naći uvijek iste osobe u jednoj grani prava odnosno u jednom propisu, drugom ili trećem. Obiteljsko pravo ima određene institute. Dobar je primjer medijacija. Ako kažemo da je medijacija dobrovoljan institut koji služi za rješavanje prijepora između članova obitelji, bilo bi zanimljivo znati tko su ti članovi obitelji. Recimo, brat i sestra koji ne žive zajedno imaju prijepor obiteljske prirode, primjerice hoće li svojeg roditelja smjestiti u dom za starije. Mogu li oni od države tražiti uslugu medijacije? Jesu li njih dvoje članovi obitelji? Rekli smo da za potrebe primjene ovoga Zakona obitelj čine ti i ti članovi. O tome možemo sada dalje razgovarati. Takvom definicijom nismo nikomu tko je po nekome drugom propisu određen kao član obitelji oduzeli prava koja uživa po tome drugom propisu.

Što se tiče same definicije obitelji, proučavali smo međunarodne dokumente od prvih i najstarijih te smo uvidjeli da svi međunarodni dokumenti u središtu obitelji imaju dijete. Napominjem da nama ni na kraj pameti nije bilo uvrijediti bilo čije osjećaje, ni onih koji sebe smatraju članom obitelji. Nastojali smo reći tko je po ovom Zakonu član obitelji. U tome su se, dakako, našli ljudi, koje potpuno razumijem, koji su izgubili djecu, pa oni više nisu obitelj, ili oni koji nisu imali djecu, ili oni čija su djeca otišla. Činjenica je da struka govori jedno, a osjećaji se možda djelomično preklapaju. Isto tako, kada se govori o članovima obitelji prema toj formulaciji koja očito neće biti takva, sve te osobe u stvarnosti čine obitelj i što je ondje navedeno, neprijeporno je. Rečeno je da trebaju obitavati na istome mjestu i da su to majka, otac i djeca, da su to majka s djetetom odnosno otac s djetetom iako ne žive zajedno. Pod time smo mislili na razvedene te na one koji nikada kao izvanbračni drugovi nisu imali zajednicu, ali i dalje čine obiteljsku zajednicu s djetetom. Na kraju su bili nabrojani i ostali srodnici koji žive s njima. Dakle, baka, prateta ili bilo tko sličan, ako živi s njima, član je obitelji. Tim

propisom, rekavši koji su članovi obitelji, nismo dirali u pravo na zasnivanje obitelji ni eventualno u Zakon o životnom partnerstvu i prava koja životni partneri registrirani i neregistrirani imaju u tom propisu. Usredotočili smo se samo na Obiteljski zakon. Mislim da za one koje smo nabrojili nitko ne može reći da nisu članovi obitelji.

N. Vajić: Budući da je, čini se, to neka vrsta „krovnog zakona“, moje je pitanje bilo kako se to spaja s praksom Europskog suda za ljudska prava, koja je mnogo šira. Svi naši zakoni moraju biti u skladu sa zahtjevima Europske konvencije o ljudskim pravima, tako su još prije ratifikacije Republike Hrvatske 1997. svi postojeći zakoni i propisi morali proći studiju kompatibilnosti.

D. Hrabar: Možda, kolegice Vajić, da ja Vas pitam gdje Vi vidite problem u odnosu na europsku praksu?

N. Vajić: U tome što je definicija obitelji u tom članku 1. Nacrta uža.

D. Hrabar: Da je uža? Koga Vi mislite da bi trebalo navesti?

N. Vajić: Osobno ne bih definirala obiteljski život jer je riječ o kategoriji podložnoj svakodnevnim promjenama u suvremenu društvu. Europski sud za ljudska prava barata pojmom obiteljskog života i postupno ga prilagođava promjenama do kojih dolazi u društvu država stranaka Konvencije.

D. Hrabar: Dodala bih, kao što sam rekla, majka i dijete te otac i dijete koji ne žive zajedno. Dakle, dijete živi s majkom, a otac živi drugdje, svejedno smo rekli da su obitelj. To molim da se zna. Rekli smo da su ostali srodnici koji žive zajedno obitelj. Upravo je primjer odvojenoga roditelja da i dalje jest član obitelji premda ne živi sa svojim djetetom. Što se tiče toga, kada bi u Hrvatskoj postojao jedinstven propis (mislim da je to nemoguće) koji bi rekao da su članovi obitelji te i te osobe, njih 5, 10 ili 20 i kad bi bile u svim drugim propisima, bile bi i u Obiteljskom zakonu. Međutim, doista postoji razlog da zakonodavac zatvori taj krug koji je i brojčano različit od propisa do propisa.

A. Korać Graovac: Drago mi je što je profesorica Vajić postavila to pitanje. Važno je da se razjasne neke stvari i hvala Vam zbog toga. Mislim da dolazi do malog nerazumijevanja pojmova s obzirom na granu prava.

Definicija članova obitelji ne ograničava neke druge osobe u tome da uživaju pravo na poštovanje obiteljskog života. Nesporno je da je Europski sud za ljudska prava vrlo široko tumačio pojam člana obitelji, pa čak i tako daleko da osobama kojima Obiteljski zakon ne prizna pravni status oca ili majke zato što nisu upisani u maticu rođenih, svejedno prizna pravo na poštovanje obiteljskog života zbog toga što je majka odvela dijete u inozemstvo iako čak ni očinstvo nije bilo utvrđeno. Europski sud za ljudska prava vrlo opravdano štiti pravo na poštovanje obiteljskog života u različitim pravnim institutima. Štiti se pravo na poštovanje obiteljskog života i pravo na djetetove kontakte. Dijete ima pravo na kontakte u skladu s njegovom dobi ne samo s roditeljima nego i s drugim članovima obitelji, primjerice sa srodnicima te s osobama koje su s djetetom živjele u obiteljskoj zajednici te s njim imaju razvijene bliske emocionalne odnose. Čini mi se da je ta definicija obitelji, kao i svaka definicija, vrlo sklisko područje svakog zakonodavca. Nikada nećemo moći baš sve obuhvatiti i nikada nećemo moći dovoljno usko obuhvatiti. To je na neki način i politička definicija jer znamo da postoje razni sociološki oblici obitelji. Podsjetit ću na primjer poligamne obitelji koja dolazi u Europsku uniju, obitelj u kojoj muž ima četiri žene. Sve četiri žene neće dobiti pravo na zaštitu obiteljskog života zbog pravnog spajanja obitelji u zemljama članicama Unije jer se u tom trenutku odlučilo nešto drugo. Koliko znam, štiti se pravo na poštovanje obiteljskog života samo u odnosu na jednu ženu.

Ako me pitate za mišljenje, dobro je što je definicija išla u raspravu, što smo o tome razgovarali da se na neki način osvijesti društvo. Definicija sama po sebi ne daje nikakva nova prava nijednomu navedenom članu obitelji ni nijednomu članu koji nije naveden kao član obitelji. Ako je obitelj pod osobitom zaštitom države, a kada bismo rekli da je i brak pod osobitom zaštitom države, morali bismo raspraviti i to da bi država morala učiniti sve da taj institut sačuva i održi. Onda smo u drugom području trebali spašavati brak pod svaku cijenu. To je načelo autonomije, pravo privatnosti, slobode izbora, svakako nešto što preteže u 21. stoljeću. I dobro je što je tako. Pojavila se definicija obitelji. Ona je izazvala reakciju. Naše društvo ne može takvu definiciju prihvatiti i zbog proteka vremena. Takva definicija nalazi se u našim starim socijalističkim udžbenicima. Ovo je drugo doba. Tko zna kako će izgledati neka definicija za 50 godina. Možda ćemo imati potpuno liberalne stavove s obzirom na dob ili neke druge oblike koji mogu biti ovakvi ili onakvi.

Čini mi se da nije nužno da netko mora biti definiran kao član obitelji u Obiteljskom zakonu da bi imao pravo na poštovanje obiteljskog života, na primjer udomitelji koji su živjeli s djetetom. U definiciji obitelji svjedoči mi se što je dijete središte. Da obitelj čini svatko s kim dijete ima razvijene bliske odnose i tko je u bilo kojem stupnju srodnik uz korekciju kakva drugoga kriterija, npr. obitavanja.

Možda bismo sada morali raspravljati o riječi „porodica“ i preispitati pravno nazivlje. Svi smo zbog pokreta 90-ih i kroatizacije pojmova prihvatili pojam obitelji, a danas postoji i ta nuklearna obitelj. Malo bih raspravljala o tome je li pravo na poštovanje obiteljskog života nužno povezano s definicijom obitelji. Uvijek bih se zalagala da nije. Nikad ne bih željela nijednoj osobi koja nije obuhvaćena definicijom obitelji u nekom propisu iz socijalne skrbi ili poreznih propisa da joj bude uskraćeno pravo na poštovanje obiteljskog života. Ljudska prava oplemenjuju sustav, a čini mi se da sama definicija ne ugrožava prava kao nositelja prava iz pozitivnog zakonodavstva. To je razmišljanje koje sama preispitujem i nemam jasan stav bez duže rasprave.

K. Kožina:

Htio sam dati kratko zapažanje o definiciji pojma obitelji. Naime, često naš zakonodavac zaboravlja pravo u materijalnom smislu gdje se norma oblikuje kakvim društvenim odnosima. Važno je ovdje napomenuti taj normativistički pristup pisanju zakona. Onaj tko piše tekst zakona, treba imati na umu što će ta norma, odnosno tekst koji piše, biti u društvu. Nije važno, dakle, što na kraju te definicije obitelji piše „za potrebe ovog zakona“. To možemo nazvati i smokvinim listom jer smo na početku te rečenice već rekli što smatramo da je obitelj. Moglo se pretpostaviti da će se u javnosti potegnuti rasprava oko tog pojma upravo zato što ga se Zakonom normira.

Sudjelovao sam u stručnim raspravama iz obiteljskog prava na kojima su neki stručnjaci rekli da u komparativnom pravu također nije čest slučaj da se obitelj definira zakonom. Htio bih istaknuti da uvijek treba paziti kada se piše neki propis na to da ta norma treba zaživjeti u društvu. Treba misliti na to društvo, kako ono to doživljava, pa makar i pod cijenu toga što će to biti kompliciraniji tekst.

Riječ je o jako osjetljivu pitanju. Svi smo mi pripadnici neke obitelji i svima nam je obitelj važna. Stoga usporedba sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji ili Prekršajnim zakonom, koji se ovdje navode, nije dobra jer ti zakoni dodiruju manji broj ljudi, one koji se ogriješe o njihove norme. S druge strane, Obiteljski zakon obuhvaća sve i zato nam je svima važan.

Kad smo kod tumačenja riječi „obitelj“ u etimološkom smislu, to nije sada toliko važno jer svi koji su čitali Wittgensteina i njegova „Filozofijska istraživanja“ znaju da je značenje neke riječi njezina upotreba u jeziku. Možemo mi onda nazivati obitelji zajednicu koja obitava zajedno, ali to nije važno. Bitno je što svatko od nas smatra obitelji.

S obzirom na to da nas je ovdje toliko koji imamo različita mišljenja o tome što je obitelj, mislim da nije najbolje rješenje da se obitelj definira u Obiteljskom zakonu kao zakonu koji ima najširu moguću primjenu na obiteljski život. Hvala!

T. Hoško:

Unaprijed se ispričavam jer nisam mogla pročitati sva 444 članka Nacrta Obiteljskog zakona i nisam uspjela naći Nacrt, za što je vjerojatno kriva moja nesnalžljivost. Ako što krivo govorim, molim Vas, ispravite me. Vratila bih se na definiciju obitelji i nešto što je profesorica Korać Graovac rekla, a to je pitanje očuvanja braka. U toj definiciji bračni drugovi nisu definirani kao članovi obitelji.

Konkretno, zanima me odgovor na pitanje koje se odnosi se na obiteljsku medijaciju. Članovi obitelji imaju pravo na obiteljsku medijaciju. Je li kada u raspravama došlo u pitanje imaju li bračni drugovi pravo na obiteljsku medijaciju? Pritom mislim na bračne drugove koji žele spasiti brak, ne pod svaku cijenu, nego zaista imaju za to interes, a pogotovo ako je riječ o ljudima koji si na drugi način ne mogu priuštiti neko savjetovanje. Je li to bilo u raspravi?

D. Hrabar:

Hvala lijepa, kolegice! Mi smo svjesni toga da je definicija što ste je upravo rekli problem koji se najviše isticao. To su bračni drugovi bez djece, eventualno oni kojima su djeca umrla. To jest problem. Pitanje je koliko je država širokogrudna i bilo bi divno kada bi mogla svima dati tu uslugu, odnosno medijaciju koju ste spomenuli. Čini se da je po kapacitetima, i financijskim i ljudskim, sustav koji to čini socijalni sustav, a oni te kapacitete nemaju. Ustavna je obveza zaštita obitelji, no braka nije. Ako su brak i obitelj sinonimi, to neće biti dobro. Ako bi trebalo pružiti svima potporu te vrste, tko će sve to platiti? Bile bi idealne dvije stvari. Jedna je da u svakoj županiji postoji barem jedan obiteljski centar koji bi imao i predbračno savjetovalište i za bračne krize. Je li medijacija ili nije, o tom potom.

Činjenica je da država, iako ima ustavnu obvezu, nema za to dovoljno novca. Ne bih htjela da me krivo shvatite, ali kupit će se ne znam koliko aviona. Za to vjerojatno postoje razlog i potreba. Koliko bi se toga moglo napraviti za jedan takav avion? To je pitanje

politike. Što bi država morala, a što doista može osigurati kao uslugu svojim građanima? Ako država štiti obitelj, bilo bi u redu da postoji obveza predbračnog savjetovanja koje smo nekada imali i tada je bilo manje razvoda brakova. Prije desetak godina reklo se da nema novca za to, pa ćemo reći da matičar preporuči bračno savjetovanište. Nije ista stvar živjeti u Zagrebu, ili možda gdje u Lici, ili manjemu mjestu u Slavoniji. Kad sam svoje studente prije dva tjedna pitala misle li da bi država trebala propisati obvezu pohađanja tečaja prije braka, svi su mladi ljudi rekli „da“. Država nema novca. Ako što propišete, morate i ponuditi. Mi smo jaki na riječima, ali kada treba stati iza toga, financijski i s brojem ljudi, stvar je drukčija.

Vanja Bilić, Hrvatska udruga za mirenje:

Čini mi se, iako sam sa zadovoljstvom čuo neke stvari koje ste rekli u početku u vezi s pitanjem dobrovoljnosti i pitanjem roditeljskog posredovanja, da i dalje imamo goleme kapacitete neiskorištene za medijaciju. Oko mene su medijatori, samo bih pozvao na iskustvo države u nekim drugim segmentima mirenja medijacije. Na primjer kod potrošačkih sporova. Kod potrošačkih sporova imamo osam centara za mirenje koji rješavaju te sporove. Čini mi se da u Hrvatskoj ima oko 500 registriranih izmiritelja.

Stalno se koncentriramo na centre za socijalnu skrb, pri čemu mi se čini da tu nisu izučeni medijatori, nego ljudi koji su koncentrirani na stvari koje se tiču odnosa roditelja i djece. Zna iz iskustva da su obiteljski sporovi sporovi koji imaju više aspekata. Jedan je od njih imovinskopravni. Kada gledate filmove, vidite obiteljski spor, vidite da dijele imovinu. Izučen medijator ima načina sveobuhvatno riješiti neki spor uz uvažavanje onih načela koja su prisutna u centrima za socijalnu skrb. Nekako mi se čini da argument da država nema dovoljno novca, ne drži vodu.

Postoji određen kvantum problema koji traži određen angažman države i koji podrazumijeva i financijske izdatke, bilo da su to izdatci za sud, bilo za centar za socijalnu skrb, bilo za centre za mirenje. Riječ je uvijek o izdatcima koji su nužni da bi se rješavali određeni konflikti u društvu.

U tom smislu moj je prijedlog u postupku oslobađanja medijacije. Rekli ste da je nužno da bude dobrovoljna. Isto tako je nužno da je oslobodimo centara za socijalnu skrb, da je oslobodimo ograničenja koji sputavaju taj institut, a daju nešto bolje rezultate. Doveo bih to u vezu sa zaštitom obitelji. Čini mi se da je dobra medijacija koncipirana da daje puno bolje rezultate zaštite obitelji, djece, pa čak i zaštite od nasilja. Postoji i tim medijatora koji se i

time bavi. Sve je to moguće napraviti tako da nije trošak, nego ušteda za državu. Komparativno gledajući, to je tako.

D. Hrabar:

Hvala Vam lijepa na Vašem komentaru. Aktualni Obiteljski zakon nije usredotočen na centar za socijalnu skrb kao pružatelja usluga medijacije, nego su to osobe koje moraju završiti određene poslijediplomske studije, što nije korektno. Mi se uopće u ovom Nacrtu prijedloga nismo usredotočili na centre za socijalnu skrb kao isključive. Uopće ne spominjemo tko jest, nego govorimo o osobi koja je neovisna i nepristrana te posebno educirana i ovlaštena za postupke obiteljske medijacije. Upravo ovdje očekujemo da će se Pravilnikom propisati koje sve posebnosti ta osoba treba imati i širom će se otvoriti vrata različitim profilima osoba, ne isključivo djelatnicima centara za socijalnu skrb. Doista mislim da je profesionalizacija tu apsolutno potrebna. Nemamo nigdje spomenut centar za socijalnu skrb kao medijatora, nego ćemo Pravilnikom propisati i nadam se da će biti bolji nego što je ovaj koji sada regulira.

M. Bratković:

A koja je pozicija medijacije u novom Nacrtu? Kako je zamišljena, u kojem dijelu?

D. Hrabar:

Bilo kada i bilo od koga. Ne kaže se da je povezana s nekim razlogom. Može biti bilo koji prijemor između članova obitelji. Ako je povezano s razvodom braka, može biti prije toga, tijekom razvoda, poslije. Dakle, vrlo je široko propisano da se poveća broj korisnika usluga ne bi li izbjegli sudske sporove. Bolje je da baka i unuk riješe neki obiteljski spor medijacijom nego da idu u sudski spor.

M. Bratković:

Je li obiteljska medijacija uvjetovana definicijom obitelji?

D. Hrabar:

Ne, nije uvjetovana. To je institut koji se nekada zvao mirenje i doista u svojoj srži ima pokušaj izmirenja. Nakon toga nazivao se posredovanje. Sama riječ kaže, posredovao je između bračnih drugova pred razvodom. Sada se zove drukčije. Bila je ideja da se zove roditeljsko informiranje, no to nije dobar izraz. Informiranje je dio tog savjetovanja. Sada se naziva roditeljsko savjetovanje. Ako ste obvezali samo roditelje koji se razvode, smatrali smo da je primjereno da se savjetovanje zove roditeljsko savjetovanje da bi se razlikovalo od savjetovanja iz sustava socijalne skrbi.

A. Korać Graovac:

Samo bih htjela podijeliti jedno razmišljanje koje sve nas treba jako zabrinjavati. Nalazimo se u situaciji da se donosi

Obiteljski zakon a da ne postoji nacionalna obiteljska politika. Obiteljska bi politika morala postojati jer svaki put kad se promijeni vlast, druga vlast iz „dišpeta“ promijeni postojeći propis. Obiteljski propisi koji su do sada bili u prosjeku su se barem deset godina primjenjivali. Godine 2014. donesen je jedan zakon. Onaj iz 2015. gotovo je 95 % jednak onomu iz 2014. Sada se zbog manjkavosti tog propisa donosi novi propis bez prave argumentacije. Godine 2014. donesen je Obiteljski zakon za koji nisu svi saborski zastupnici dignuli ruku.

Meni je manje važno hoćemo li nuditi uslugu savjetovanja plaćenu samo onima koji imaju djecu ili onima koji nemaju djecu, ali voljela bih znati koji je društveni konsenzus. Mislim da je velika politička odgovornost da se donese jedinstvena politika, koliko je god moguće, sa zajedničkim nazivnikom, a da se poslije suci, građani i svi ostali ne izvrgavaju stalnim promjenama koje vrludaju zbog različitih ideja kako bi trebali rješavati određene postupke.

Mi, recimo, imamo problem razvoda braka. Ljudi koji su se počeli razvoditi 2003. imali su situaciju da moraju, kada je stupio na snagu Zakon iz 2014., ponoviti postupak. Oni koji su krenuli po postupku 2015., kada je doraden zakon, ponovno su morali pokrenuti cijeli postupak razvoda. Sada je pitanje kako će se to riješiti jer postoje procesni razlozi, ali i neki drugi razlozi zašto će biti ponovno natjerani provoditi iste postupke.

Kada govorimo o ljudskim pravima po sadašnjem zakonu, kad su roditelji razvedeni, a nisu postigli sporazum o roditeljskoj skrbi, roditelj koji s djetetom ne živi može odlučivati samo o trima stvarima, a one su promjena osobnog imena, promjena mjesta prebivališta i promjena djetetove vjeroispovijesti. Tako je u 21. stoljeću. Za to je potreban pisani pristanak. O svim drugim pitanjima odlučuje roditelj (u 85 % to je majka) koji s djetetom živi, a da drugi roditelj ne može nikako utjecati na odluke drugoga roditelja. To je nešto što je danas potpuno neshvatljivo. Istodobno postoje tisuće i tisuće roditelja iz razvedenih brakova do 2014. gdje su svi *ex lege* imali zajedničku skrb. Zar nisu ta djeca i ti roditelji diskriminirani?

Sada ćemo imati novi zakon koji će opet dati pravo na zajedničku roditeljsku skrb, ali i postupke koji su okončani, gdje je određena samostalna roditeljska skrb, pa ćemo zbog promijenjenih okolnosti u pravnom sustavu opet imati gomilu postupaka gdje će opet neki roditelji željeti zajedničku skrb da ne bi bili diskriminirani.

Stalne promjene zakonodavstva dovode u kaos. Zbog toga zahvaljujem organizatoru na ovoj tribini, ali svakako će biti potrebno potaknuti što više rasprava na kojima će struka moći razgovarati ravnopravno tako da pobijede argumenti u svrhu uspostave

standarda zaštite prava iz međunarodnih instrumenata. To bi bila možda neka moja frustracija, pa i stav. Hvala!

Ž. Potočnjak:

Bavim se radnim i socijalnim pravom. Obično dolazim na ove tribine. Dosta sam dugo nekada porodično, sada obiteljsko pravo doživljavao kao područje gdje ne postoji velik sukob oko temeljnih pitanja, oko zaštite obitelji, zaštite djece, zaštite braka, za razliku od područja kojim se bavim gdje imate sindikate, poslodavce, sporove, institucionalizirane sporove i tako dalje. Mislio sam da u obiteljskom pravu nema toga toliko.

Inače, kada sam pisao prvu verziju Zakona o radu, i sâm sam se bavio pitanjem definiranja obitelji. To je bilo jedno od spornih pitanja jer je u slučaju smrti ili bolesti članova obitelji postalo sporno koji će članovi imati pravo koristiti dopust. Zašto se u posljednjih nekoliko godina događa da pitanja koja su povezana s obitelji i brakom postaju sporna? Neka su pitanja koja su imala dosta visoku razinu konsenzusa u našem društvu odjednom postala sporna pitanja. Mislim da to nije pitanje samo struke, nego je pitanje vrijednosti i politike. Pojavljuju se pitanja koja su, smatram, bila prilično stabilno uređena i imala su svoju progresiju.

Sudjelovao sam u odlukama Ustavnog suda kada smo imovinu izvanbračnih drugova izjednačili s imovinom bračnih drugova i gdje se javila ideja hoćemo li mijenjati definicije pa ih nismo mijenjali, nego proširili itd. Dovodi li taj vrijednosni aspekt, politički aspekt do sporova ili je to zaista pitanje struke ili nestručnosti?

D. Hrabar:

Hvala, profesore Potočnjak! Doista je bilo već nekoliko puta spomenuto da su prijašnji propisi dugo trajali. Napominjem, u prvom sam dijelu izlaganja rekla neke vrijednosti kao što je vjernost bračnoga druga koja je postojala i prije i nikada nije kao takva bila sporna. Budimo načisto. Propisao ili ne propisao Zakon iz 1946., ili 1978., ili ovaj današnji da su bračni drugovi dužni jedno drugomu biti vjerni, oni će biti ili neće biti neovisno o tome što je u Zakonu. Činjenica je da mnogi propisi odražavaju sustav vrijednosti u društvu. Nama je najjednostavnije reći da su prava djece postala dio javnog poretka, kao što je i monogamnost dio javnog poretka. Nikomu u Hrvatskoj ne pada na pamet da u kaznenom zakonodavstvu ukine kazneno djelo bigamije ili da mi propišemo mogućnost braka s više žena ili muškaraca. Obiteljski su propisi oduvijek imali određen vrijednosni sustav. Bitno je i već naglašeno nekoliko puta, mi smo svjesni da je politika potrebna i zato sam rekla „politikanstvo“. Kako drukčije tumačiti jednostavnu odredbu,

komu ona smeta kad se kaže da djecu roditelji trebaju odgajati kao marljivu, moralnu, osjećajnu, domoljubnu? Komu to može smetati? Kada gledate riječ „domoljublje“, ona ipak ima neke političke konotacije. To su naši odnosi prema nekim vrijednostima. Za jednog čovjeka nešto može biti vrijednost, za koga drugoga ne.

Referirat ću se na profesoricu Korać Graovac da su se zapravo uvijek do sada svi obiteljski zakoni, bez obzira na to kada je to bilo, donosili konsenzusom i bez obzira na to koja je stranka bila na vlasti. Isto tako i članovi Radne skupine. Ništa nije bilo bitno. Nije bilo onog „naši“ i „vaši“. Mi bismo to htjeli izbjeći. Hoće li u Saboru biti rasprave, kao na primjer o najjednostavnijoj formulaciji domoljublja, to ne možete spriječiti. Voljela bih pitati nekog Amerikanca koji pri dolasku djece u školu vidi da se svako jutro diže zastava i svira američka himna. To je najbenigniji primjer i odgovor na pitanje profesora Potočnjaka o kojim je vrijednostima riječ.

A. Korać Graovac: Puno sam se puta pitala što se dogodilo. Oni koji me znaju, znaju da sam osoba koja pokušava spajati i razumjeti. Ne uspijeva mi uvijek.

Do 2014. postojao je kontinuitet razvoja jugoslavenskoga pa hrvatskoga obiteljskog prava. Pravo je sporo evoluiralo vukući naprijed društvene promjene, primjerice za prava djece, a katkad prateći društvene promjene, primjerice za izvanbračnu zajednicu i ostale stvari. U međunarodnom okruženju za obiteljsko pravo profesori tzv. tranzicijskih zemalja bili su, usudim se reći, profesori drugog reda. Vrlo smo često između sebe znali ponosno govoriti da su naši obiteljski instituti nasljeđe socijalizma zbog visoke zaštite prava žena i prava djece.

Godine 2014. dogodio se prevrat u koncepciji instituta obiteljskog prava, pa se počelo ugledati u sustave koji, primjerice nizozemski, dan-danas predviđaju da izvanbračni otac, ako majka ne da pristanak ili sud to ne odobri, ne može ostvarivati zajedničku skrb u odnosu na dijete. To su katkad napredni sustavi koji imaju neka rješenja koja nama baš i nisu tako blizu. To je samo malen primjer. Naš se propis iz 2014. ugledao u modele europskoga obiteljskog prava koji su kompromis između drugog i našeg shvaćanja. U nizozemskom sustavu potpuno je normalno da pravo na ostvarivanje roditeljske skrbi imaju djedovi i bake ili pravna osoba. Kod Belgijanaca to je nezamislivo. Kad imamo nasilno propis koji se ugleda u međunarodne uzore u području gdje je to, nažalost, teško prihvatljivo i teško može zaživjeti, događaju se lomovi i sukob koncepcija te na kraju trpe oni koji taj propis moraju primjenjivati.

Što je još gore, trpe adresati toga propisa jer je teško snalaziti se u takvu pravnom sustavu.

Često se sjetim našeg profesora Barbića koji je rekao da ne možete pustinjsku biljku posaditi na Sjeverni pol. To jednostavno ne ide. Kao članica Radne skupine trudila sam se pomoći da bude što bolje, ali ako ništa drugo, on je nastavak onoga kontinuiteta, stečevine koju je imao hrvatski pravni sustav do 2014. godine. Hvala!

Ž. Potočnjak:

U pravu se kod uzora volimo stalno pozivati na kontinentalnu Europu. Volio bih da to i u ovom području činimo. Gledam što se događa u Njemačkoj i Austriji te mislim da su to uzori koje trebamo i u ovom području slijediti. U posljednje vrijeme slijedimo uzore koje ne bismo trebali slijediti. Mislim da je za dobrobit obitelji potrebno odmicanje od lijeve i desne politike. Znam da su zakoni politika. Pratim zbog mirovina i ostalog, stoga mislim da bi nam neki uzori dobro došli.

N. Vajić:

Htjela sam postaviti još jedno pitanje koje se ne nastavlja izravno na tu posljednju temu, nego je povezano s predloženim rješenjem prema kojemu za osobe koje su promijenile spol automatski prestaje brak. Ne mogu nagađati o tome što bi Europski sud za ljudska prava odgovorio na takvo pitanje, no znam da je u predmetu *Hämäläinen protiv Finske* (Veliko vijeće, 2014.) u specifičnoj situaciji Sud prihvatio rješenje prema kojem se moralo automatski prijeći na civilno partnerstvo. No, nisam upoznata s time da je Sud do sada prihvatio automatski prekid braka. Zato se pitam je li takvo „automatsko“ rješenje ujedno jedino moguće rješenje u skladu s našim zakonodavstvom. Vjerojatno se raspravljalo o tome pa bi me zanimalo je li bilo drugih prijedloga.

D. Hrabar:

Hvala, profesorice Vajić! Mi smo u jednom trenutku shvatili da imamo ustavnu definiciju koja nas obvezuje na to da je brak životna zajednica žene i muškarca. Kada bismo u braku imali ženu i muškarca, a jedno je od njih promijenilo spol, što, nažalost, nije regulirano zakonom, nego samo pravilnikom, imali biste zapravo zajednicu koja je protuustavna. Ili dvije žene ili dva muškarca. To je bio razlog zašto smo to propisali.

A. Korać Graovac:

Nažalost, riješeno je pravilnikom. Psihijatar mora dati svoje mišljenje, centar za socijalnu skrb svoje, osoba mora određeno vrijeme živjeti u drugome rodnom identitetu te ne mora promijeniti spol. S obzirom na to da su matičari neuki u tom pitanju, ne znaju

što bi radili. Neki nemaju ni VSS. To je realnost u Hrvatskoj. Matičar tako ne bi smio odobriti upis promjene spola ako je osoba u braku. Time bi stvorio protuustavnu situaciju. To će matičari teško znati, pa je rješenje ponuđeno kao takvo. Stvar javne rasprave.

I. Šimović: Samo sam htio reći da upis promjene osobnog imena i spola regulira Zakon o državnim maticama, članak 9. i članak 9a.

M. Bratković: Time bismo zaključili današnju raspravu. Hvala svima na sudjelovanju! Zamolio bih još profesoricu Hrabar za završnu riječ.

D. Hrabar: Hvala Vam lijepa na vremenu koje ste posvetili ovoj tribini. Čini mi se da smo otvorili mnoga pitanja. Zato postoji e-Savjetovanje, ono služi da se razbistre neke stvari.

Zaključno bih rekla, a potaknuta pitanjem profesora Potočnjaka, da se na razini Vijeća Europe, odnosno Europske unije i komparativnih zakonodavstava sigurno mnogo lakše uskladiti u obveznom pravu, trgovačkom pravu ili radnom pravu. Najteže je sigurno u smislu obiteljskih odnosa ili, bolje rečeno, obiteljskopравnih odnosa.

Obiteljsko je pravo privatno pravo, a privatna su prava uvijek pod utjecajem tradicije i kulture jednoga naroda. Napominjem još da obiteljsko pravo nije nikada bilo predmetom pristupnih pregovora nijedne potencijalne članice Europske unije, pa tako ni Hrvatske. Očito razlog postoji jer ne postoji jedinstveno europsko obiteljsko pravo koje bi vrijedilo na području svih članica bilo Vijeća Europe bilo Europske unije. Zahvaljujem na pozornosti.

(Pljesak.)

M. Bratković: Hvala profesorici Hrabar. Smatram da je ovo početak konstruktivnije rasprave o zakonu koji nas se svih tiče. Vjerujem da ćete se sa svojim prijedlozima i komentarima javiti i na e-Savjetovanje.

Sljedeća će tribina biti posvećena ovršnopравnoj temi. Vidimo se 14. prosinca! Svi ste dobrodošli! Hvala vam i doviđenja!